

VŠETKO SMUTNÉ JE NEPRAVDIVÉ

(pravdivý príbeh)

DANIEL NAYERI

NEW YORK
TIMES
KNIHA ROKA

527.net
vydavateľstvo

**VŠETKO
SMUTNÉ
JE
NEPRAVDIVÉ**

**VŠETKO
SMUTNÉ
JE
NEPRAVDIVÉ**

(pravdivý príbeh)

DANIEL NAYERI

i527.net
vydavateľstvo

Copyright © 2020 by Daniel Nayeri

Originally published in English under the title

Everything Sad Is Untrue

by arrangement with Levine Querido.

All rights reserved.

Všetky práva vyhradené. Bez predchádzajúceho písomného povolenia vydavateľa nesmie byť žiadna časť publikácie reprodukováaná, uložená do vyhľadávacieho systému alebo prenášaná v akejkoľvek forme či akýmkoľvek spôsobom – napríklad elektronicky, kopírovaním, nahrávaním. Výnimkou sú krátke citácie recenzií v tlačenej podobe.

Slovenské vydanie:

Copyright © i527.net, s.r.o., 2022

www.i527.net

ISBN 978-80-8249-063-6

Keď sme ešte žili v Isfaháne, ako malý chlapec
som svojej mame hovorieval, že jedného dňa
jej postavím zámok na vrchu Sofeh.

Videl som ho totiž zo svojho okna.

Zámok v oblakoch.

Netušil som, že život zo mňa urobí klamára.

Prepáč, mami. Nezabudol som, len sa mi to nepodarilo.

Namiesto toho som ti napísal knihu.

Viem, že to ani zďaleka nie je zámok.

Iba včera som veril tomu,
že pod kožou nemám nič, len svetlo.
Keby ste ma porezali, žiaril by som.

– Billy Collins (asi): *Keď máte desať*

Ľudia tohto sveta vravia,
že Chusrau je modlár
Možno áno, možno je to tak
On však nepotrebuje svet
A nepotrebuje ľudí

– Amír Chusrau

Ako dieťa som presvedčený, že bolesti sa zahoja a zahladia, že celá urážlivá komickosť ľudských protirečení zmizne ako úbohý prelud, ako odporný výlučok slabučkého, sťa atóm maličkého ľudského euklidovského rozumu, že napokon vo svetovom finále, v okamihu večnej harmónie nastane a zjaví sa niečo natoľko drahé a vzácne, že vystačí pre všetky srdcia, na utíšenie všetkých rozhorčení, na vykúpenie všetkých zločinov, všetkej ľuďmi preliatej krvi, že vystačí na to, aby bolo možné nielen odpustiť, ale aj ospravedlniť všetko, čo sa stalo s ľuďmi.

– Fiodor M. Dostojevskij: *Bratia Karamazovovci*

VŠETCI IRÁNCI SÚ KLAMÁRI a klamať je hriech.

To si myslia žiaci v triede pani učiteľky Millerovej, ale ja som jediný Iránc, ktorého kedy stretli, takže netuším, ako na to prišli.

Moja mama vraví, že je to pravda, ale iba preto, lebo každý hreší a potrebuje, aby ho Boh spasil. Ocko tvrdí pravý opak. Iránci nie sú klamári. Sú básnici a to je ešte horšie.

Básnici totiž ani nevedia, kedy klamú. Snažia sa len rozpa-mätať sa na svoje sny. Snažia sa spomenúť si na šesťtisíc rokov histórie a všemožné verzie všetkých príbehov, aké kedy zazneli.

V jednej verzii možno nie som dieťa utečencov sediace v poslednej lavici v triede pani učiteľky Millerovej, ale princ v prestrojení.

Ak ma chytíte, poviem vám to, čo vravievali v *Tisíc a jednej noci*: „Pusti ma a ja ti porozprávam zvláštny príbeh.“

Tak sa začínajú všetky.

Prísľubom. Ak budete počúvať, poviem vám príbeh. Navzá-jom sa spoznáme a potom už nebudeme nepriatelia.

Nevymýšľam si to. Toto je pravidlo, ktorým sa riadia aj džinovia.

V *Tisíc a jednej noci* si Šeherezáda – tá, ktorá si pamätala všetky sny sveta – zachraňuje život tým, že noc čo noc rozpráva kráľovi príbehy.

Ale tu som iba ja a počítam svoje spomienky.

A vy, milí čitatelia, nech už ste ktokoľvek, ste tým kráľom.

Tým sa vám, mimochodom, nijako nezaliečam. Kráľ bol podlý človek, ktorý predtým ako sa dostal k Šeherezáde, preliat krv tisícov ľudí.

Byť kráľom je zodpovedná úloha.

Máte v rukách celý môj život.

A chcem vás len varovať, že ak mám byť úprimný, budem musieť svoj príbeh začať babom Hadžím, aj keď vás všetka tá krv možno šokuje.

Ale nebojte sa, milí čitatelia, ani vy, pani učiteľka Millerová.

Zo všetkých úžasných príbehov, aké by som vám mohol porozprávať, je práve tento najprekvapujúcejší a najzaujímavejší.

RÁTANIE SPOMIENOK.

Baba Hadží zabíja býka.

V mojej najranejšej spomienke vidím, ako vydesenému býkovi vyteká z hrdla krv a môj dedko – so zakrvavenými rukami – sa načahuje k mojim lícam. Mohol som mať vtedy asi tri roky.

Možno mám aj staršie spomienky, no nevybavujú sa mi.

Ak áno, boli by to záblesky vzorovaných obkladačiek alebo niečo také.

Ak chcete, môžem si ich vymyslieť.

Ale v skutočnosti to bola tá krv. A rev býka. A ten bublajúci zvuk.

Ľudia sa pýtajú: „Naozaj? Naozaj to bola krv?“

Pýtajú sa, lebo mi neveria.

Neveria mi, lebo som chudobné decko utečencov, ktoré páchne po nakladaných uhorkách a cesnaku, má vši a zrejme si vymýšľa príbehy, aby sa cítilo dôležité.

Neviem, aké spomienky majú dospelí Američania, ale určite nie sú také krásne ako moje.

Smejú sa. Nedotýkajú sa ma. Iba zagúľajú očami a povedia: „Tak fajn.“

„Je to naozaj tak,“ vravím. „Ide o jednu z dvoch spomienok, ktoré mám na babu Hadžiho.“ Sľubujem. Neberiem to na ľahkú váhu. Moje srdce sa tej spomienky drží zubami-nechtami.

Ako keď v dlani zvierate guľku z ložiska. Prsty zaboríte do dlane a neviete, či ju ešte držíte. Hánky vám zbeľujú a vy sa zľaknete, že vám vypadla a ani ste si to nevšimli. Zvierate holé nič, až sa vám nechty zaboria do dlane a začnete krváčať.

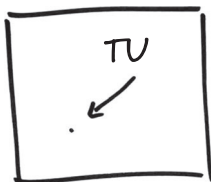
Tá spomienka je matná. Sotva pár záberov. Dedkova tvár je jeden nehybný obrázok.

ZAČÍNA SA TO VO VEĽKOM ZLATOM AUTE. V skutočnosti nie je zo zlata, iba namaľované zlatou farbou. Bolo také veľké, že jeho sedadlá boli v podstate dva gauče na kolesách.

Auto ide po prašnej ceste uprostred púšte kdesi v strednom Iráne. Konkrétne po ceste do Ardestanu.

Ak ste sa aj vôbec unúvali vysloviť ten názov, zrejme vám nič nehovorí. Pokojne by som mohol povedať: „Po ceste do *To-je-v-podstate-jedno-stanu*“ a bolo by to to isté. Bolo to v púšti v ďalekej krajine.

Chcete mapu?

Keď to hovorím, ľudia si myslia, že sa to možno odohralo na Marse. Alebo v Stredozemi. Keby som povedal, že sme šli vozom ťahaným ťavami, uverili by mi.

Ale bol to chevrolet. A vtedy sme ešte boli normálni.

Nosil som tenisky na suchý zips a mal som ocka.

Mal husté červené fúzy a vedel robiť grimasy, aby nás rozosmial. Nafúkol líca a zvrátil obočie, takže vyzeral ako super-vážny čipmank.

Šoféroval. Mama sedela vedľa neho a podávala nám kúsky pistácievo-kardamómového koláča. Cesta stúpala a klesala ako vlny oceánu.

Po oboch stranách bol piesok, ktorý by zhltol polovicu auta, skôr než by sme sa z neho stihli dostať. Vietor na niektorých miestach piesok tak rozfúkal, že ste cestu vôbec nevideli.

Ocko jazdil tak rýchlo, že sme pripomínali čln, ktorý vystúpil na vlnu a vzápätí sa prepadol. So sestrou sme jačali, keď sa nám zadky zdvihli zo sedadla. Mama hovorievala: „Ach, Masoud, spomal. Zabiješ si deti.“

Ocko však túto cestu poznal naspamäť, keďže v Ardestane sa narodil a teraz sa vracal domov. Bol hladný a tešil sa na dusené a jogurt svojej mamy. Jeho otec bol môj baba Hadží.

Takúto cestu sme istý čas podnikali každý víkend, takže táto časť nie je moja prvá spomienka. Iba vám opisujem, ako to vyzeralo *každý raz*.

Tá cesta sa zrejme odohrala ešte predtým, ako som videl babu Hadžího zabiť býka, ale tým si nie som istý. Koláč bol možno ružovo-medový a mama možno povedala: „Ach, Masoud, už zase?“ Jeho mama možno pripravila kebab a jogurt.

Ale to nie sú podstatné rozdiely.

Ďalšia scéna je parkovanie pred kamenným múrom dedkovho dvora. Vidím v nej sám seba, pretože táto časť nie je moja vlastná spomienka. Poznám ju iba z maminho

rozprávania. Takže si predstavte, ako sa na mňa díva zhora. Mám tri roky.

Mal som na sebe menčestráky, v jednej ruke plyšovú ovečku pána Ovečku, v druhej palicu. Chcel som totiž byť pastierom. Mal som bacuľaté líčka, do ktorých ma ľudia stále štípali, preto som sa často mračil. Bol som vážny čipmank.

„Ach, je taký rozkošný. Rozkošnejšieho chlapčeka som jak-živ nevidela,“ vravievala mama.

Teraz som v škole v Oklahome a tu si to nikto nemyslí.

Povedali mi, že keď sme prišli do Ardestanu, už sa stmievalo. Spozna prašného kopca žiarilo červené slnko. Dom bol obohnáný trojmetrovým kamenným múrom, ktorý mal šesťsto rokov.

Záhrada bola za múrom ozdobeným vzorovanými obkldačkami. Rástol v nej mandľovník, figovník a marhuľa. V strede bola fontána, ktorá chladila svojím šeptom. V rohu stála studňa.

Ten prvý raz sme nič z toho nevideli. Záhradu viem opísať iba preto, lebo ju nosím v hlave. Keby ste chceli, zájdem tam hneď teraz. Keď nás učiteľky v Oklahome vzali do hlineného domu a povedali nám, že má deväťdesiatosem rokov, spýtal som sa, prečo z neho urobili múzeum.

Učiteľka sa na mňa pozrela, ako keby som bol zaostalý.

„Pretože si vážime historické objekty a udržiavame ich,“ odvetila.

„Ale nikto tu nebýva?“

„Nie.“

„Takže každých deväťdesiatosem rokov sa ľudia vystahujú zo svojich domov a urobia z nich múzeá?“

Vtedy odvrátila pohľad. Zrejme preto, aby sa ma nemusela opýtať: „Čo si zaostalý?“

„Dobre, žiaci, chyďte svojho kamaráta za ruku a pokračujte.“

Keď sme išli do Ardestanu po prvý raz (ten raz, o ktorom vám rozprávam), vystúpili sme z auta pred trojmetrovým

kamenným múrom, spoza ktorého bolo počuť mužský krik a dupot kopýt.

Ocko povedal: „Zostaňte tu“ a bežal ku vchodu, aby zistil, či to nie je jeden z tých zlých duchov, čo sa skrývajú za živým plotom.

My sme tam, samozrejme, nezostali. Ocko nebol ten typ otca, ktorého počúvnate.

Spomínam si, ako som sa blížil k bráne. Muži kričali čoraz hlasnejšie. Kliali. „Jalla! Jalla!“

Zahol som za roh.

Na dvore pri studni stál býk.

Štyria dospelí muži z dediny mali čo robiť, aby ho udržali.

Obrovské zviera. Malo čierne oko, ktoré bolo väčšie než všetky sklenené guľky v mojej zbierke. A v ňom vír paniky.

Potil sa.

Chvel sa.

Bol od strachu celý bez seba.

Na kamennej dlážke ležal nôž, ktorý vypadol jednému z mužov.

Vtedy ma býk zbadal.

Jeho oko sa na mňa pozrelo.

Pamätám si to, pretože to bolo jediný raz, čo ma niekto o niečo úpenlivo prosil. Býk vydal zo seba zvuk, ktorý sa dá opísať iba tak, že to bolo, ako keď otvoríte ústa a snažíte sa zo žalúdka vytlačiť všetko, čo ste zjedli.

Jednému z mužov sa vyšmykol mokrý zadok zvieraťa. Chlap spadol na zem.

Ocko sa mu rozbehol na pomoc.

Skôr ako k nemu dobehol, však z domu vyšiel dedko. Mal obuté sandále a na sebe mušelinové nohavice vyhrnuté po kolenná. Vedel som, že je to baba Hadží, hoci sa mi marí, že som ho vtedy videl po prvý raz.

Zišiel z verandy a kráčal k tej haravare. Iba nad ňou pokrútil hlavou a znechutene mľaskol.

Jediným pohybom sa zohol po nôž a odtisol muža, ktorý zápasil s býkovými rohmi. Počul som, ako povedal „Počkaj“ v zmysle „Počkaj, ja to urobím“.

Potom jednou rukou chytil býčí roh a potiahol ho do strany. Býkovo oko som už nevidel, iba jeho odhalený krk. Dedko druhou rukou zabodol zvieratú nôž do krku pod uchom a potiahol ho k druhému uchu.

Celé hrdlo sa roztvorilo.

Krv sa valila dedkovi na holé chodidlá.

Býkovi sa podlomili kolená.

Počul som klokotavý zvuk.

Muži o krok cúvli – s úľavou a zároveň zahanbene.

Zviera sa sklátilo na zem.

Nasledoval výkrik. Asi patrilo mojej mame.

Všetko sa ponorilo do tmy, lebo mi zakryla oči. Počul som, ako hovorí: „Ach, Masoud!“, ako keby to ocko mohol predpokladať.

Pod jej rukou som videl červenú farbu.

Moja ďalšia spomienka je opäť v aute za múrom. Mama zúri. Ocko sa smeje, že taký je život na farme, vieš? Podľa neho to mama preháňa.

Ona sa tam odmieta vrátiť, kým tú krv neumyjú.

Ocko jej vysvetľuje, že muži sa omeškali. Býk mal byť mŕtvy už pred niekoľkými hodinami. Prišiel dedkov jediný vnuk (ja). Čo čakala?

V tej chvíli mi došlo, že tá hostina je pre mňa.

Býk musel vedieť, že som ten pravý, koho bolo treba prosiť.

Mohol som ho zachrániť.

Môj trojročný mozoček nevie, čo to vlastne znamená.

Keď niekomu rozprávam tento príbeh, túto časť vynechávam. Vtedy som bol ešte decko. Aj tak si myslia, že stojím o ich ľútosť. Američania nedôverujú nešťastným ľuďom. Ale ja nechcem, aby ma ľutovali. Iba ma zaujíma, či mali tiež niekedy

ten pocit, že je to ich vina, že niečo krásne zomrelo. A že neboli hodní všetkej tej námahy.

Keď som otvoril oči, pozeral sa na mňa baba Hadží. To je moja jediná spomienka na jeho tvár. Bola drsná, jeho brada biela a červená. Nosil pletenú čiapku a sústavne žmúril, pretože pracoval na slnku.

Načiahol ku mne ruku, aby ma pohladil po líci.

Usmial sa na mňa.

Ruky mal ešte stále červené od krvi.

Za ním na kamennej dlážke krvácalo zviera. Krv vytvorila mláčku a tiekla k odtokovému kanálu. Červená rieka.

Aj cez Oklahomu tečie Červená rieka – Red River.

Ale nie je červená.

A na niektorých miestach to dokonca ani nie je rieka.

TO BOLA MOJA PRVÁ SPOMIENKA na starého otca. Druhá nie je skutočná. Je to ten typ spomienky, ktorú si vymyslíte, pretože to potrebujete.

Keď som raz telefonoval s ockom – ja som bol v Oklahome, on v Iráne, kde zostal –, povedal mi: „Baba Hadží má na kozubovej rímse tvoju fotku. Každý deň plače a bozkáva ju.“

Predstavujem si, ako to robí.

Netuším, ako vyzerá kozubová rímša v jeho dome, tak som si vymyslel takú z neopracovaného kameňa. Nevieť, akú fotografiu mal, tak si predstavujem, že je to tá zo Základnej školy Willa Rogersa v Edmonde v Oklahome.

V chvejúcej sa ruke drží rámček.

A plače za mnou. „Ach!“

Ocko vraví, že baba Hadží si želá len jedno – aby ma pred svojou smrťou ešte raz videl.

„Fajn,“ hovorím na to.

Musím mu to splniť. Ak zomrie skôr, ako ma uvidí, bude ako ten býk. Bude to moja vina. Tú spomienku, ako baba Hadží stojí pri kozubovej rímse, som si vymyslel, aby som si ju mohol každý deň pripomínať.

To je jediné, čo o ňom s istotou viem.

Viac o tom nechcem hovoriť.

NA STARÚ MAMU MAMAN MASSEY, manželku babu Hadžího, mám tri spomienky.

Prvá – ako ma kŕmi sladkými datľami namočenými v jej domácom hustom jogurte.

Druhá – ako schovaná v pivnici domu sedí na drevenom stolčeku a na obrovských krosnách tká perzský koberec.

Tretia – jej hlas v telefóne z opačného konca sveta, keď som si uvedomil, že ju už nikdy nevidím.

TU V OKLAHOME MA DETI RADY BIJÚ, pretože vedia, že to nikomu nepoviem.

Náš autobus má číslo 209. Učiteľka ho volá „problémový autobus“, pretože deti v ňom sú také zlé, že zastupujúci šofér raz zastavil uprostred trasy, zreal na nás, že sme všetci chuligáni, a vystúpil. Chvíľu všetci sedeli, potom začali jačať a ešte väčšmi sa ohadzovať kancelárskymi sponkami. A Brandon Goff ma pritlačil k zemi a do ucha mi nastrkal požuté papierové guľôčky.

Autobus číslo 209 je známy aj ako autobus chudobných, pretože zastavuje v Brentwood Apartments a Forest Oaks, čo sú

veľmi zlé štvrte s domami bez pivníc, takže keď udrie tornádo, ľudia sa nemajú kam schovať.

Sedeli sme tam pol hodiny. Napokon prišiel zástupca riaditeľa a odviezol nás domov. Držal nám kázeň, ale ja som ho nepočul, pretože Brandon Goff mi nedovolil vybrať si tie papierové guľôčky.

MAL BY SOM SA PREDSTAVIŤ.

Meno: Chusrau Nayeri

Vek: 12

Farba vlasov: Čo ja viem, asi čierna.

Oblúbený film:

Viete čo? Nepredstavím sa vám. Budete ma poznať po hlase. Vo vašej myšli sedíme spolu. Dali ste mi svoje oči. Mohol by som vám ukázať trávou obrastený kopec. Alebo sendvič s arašidovým maslom. Mohol by som vám pomôcť počuť zvonce, ktoré nosia ovce okolo krku. *Cink, cink, cink.*

Ste mojím hosťom, ja vaším hosťom a zrejme o mne uvažujete tak, ako uvažujete o sebe – že som ľudská bytosť. Sme si tak blízko. Možno dokonca počujete vystrašený tlkot môjho srdca. Je podobný tomu vášmu. V jednom kuse sa niečoho bojím.

Keby ste v triednej knihe videli slová Chusrau Nayeri, ani by vám nepripadali ako meno.

Mužské či ženské.

Elfské či klingonské.

Nedokázali by ste ho ani vysloviť. To *ch* je taký chrčivý zvuk, ako keď si v ústach zbierate chrcheľ. Je to len slina na jazyku. Zvuk, aký vydáva sviňa bradavičnatá. A to *r*, čo nasleduje po *s*, treba prevažovať na jazyku, ako keď mačka padie.

Ja však nie som zviera.

Budem dobrý hosť a za vašu pohostinnosť sa vám odmením dobrodružnými príbehmi. Môžete ma volať Daniel, ak chcete. Priezvisko? Kašlite naň.

Chusrau. Nepáčilo by sa vám.

V skutočnosti sa tak volal jeden kráľ.

Chusrau I. sa narodil pred tisícpäťsto rokmi v Ardestane – v dedine, v ktorej žil baba Hadží. Porazil Rimanov pri Antiochii, a keď ho prosili o mier, vyhovel im. Legenda hovorí, že v jednu zimu, keď už mal plné zuby studeného dažďa, rozkázal svojim umelcom, aby vytvorili nové ročné obdobie.

Šachovi šachov sa zažiadalo jari.

A tak veľkí umelci tej doby vyrobili obrovský koberec s dĺžkou štyridsaťpäť metrov, do ktorého votkali zlato, hodváb a drahokamy. Zem bola zo zlata, rieky z krištáľov, okvetné lístky z rubínov, zařírov a ametystov, listy zo smaragdov. Jarný koberec kráľa Chusraua sa vzoprel počasiu.

Ležalo mu pri nohách.

Asi tisíc rokov pred tým, ako Európania vymysleli zubnú pastu, Chusrau sa postavil na čarovný koberec, ktorý žiaril jasnejšie ako lúka v máji.

Toľko legenda.

Chusrau. To meno nie je pre vaše ústa.

Hrdina je však vždy o niečo menší než legenda o ňom.

Chusrau je iba dvanásťročné decko s veľkým zadkom.

Môžete mi hovoriť Daniel.

Keď sa tak nad tým zamyslíte, kráľ síce stál na koberci vykladanom drahokamami – na kaleidoskopickom obraze ľudskej veľkosti –, ale keď vystrčil hlavu z okna, aj tak pršalo.